

Blaže Koneski, dr. Haralampije Polenaković, P. Mihailov, R. Ugrinova, T. Stamatovski, T. Dimitrovski i K. Mukaetov, *Od istorijata na makedonskijot jazik*, Nova Makedonija 1952.

Iz strokovne literature zadnjih let želim opozoriti na delo, ki ga je ob izidu naše časopisje popolnoma prezrlo, na kratek oris zgodovine makedonskega literarnega jezika. Zgodovino makedonskega jezika je sestavljalo sedem avtorjev, tako da so si razdelili določena poglavja. Ker je makedonska slavistika komaj začela s svojim raziskovalnim delom, je razumljivo, da v tem orisu prevladujejo splošne ugotovitve, ki jih bodo šele podrobnejše analize in študije dovolj osvetlile.

Ob koncu 9. stoletja so se Cirilovi in Metodovi učenci zatekli iz Velike Moravske tudi v Makedonijo in tu razvili živahno književno aktivnost, ki je po poletu prvih desetletij naglo pojemala zaradi nenaklonjenosti bizantinske države in sovražnega delovanja grške cerkve, dokler ni pod turško okupacijo popolnoma ugasnila. Književni spomeniki: Dobromirov evangelij, Ohridski apostol, Lesnovski paranesis ter Mihanovičev evangelij so v orisu le omenjeni, ne da bi bila ugotovljena njihova kulturna pomembnost v makedonskem pismenstvu od 10. do 16. stoletja. Prav tako je le omenjeno delovanje Evtimijeve šole in šole Konstantina Kosteničkega. Želeli bi kaj več zvedeti o delovanju Peške patriarhije in Ohridske arhiepiskopije v Makedoniji, in končno, kako je prišel v makedonsko pismenstvo ruski vpliv po ekspanziji Petra Velikega. Razjasnitev teh vprašanj bi bila za makedonsko filologijo izrednega pomena, saj se je makedonščina prav do 16. stoletja znatno oddaljila od svoje staroslovanske baze in po svoji strukturi približala predslovanskemu substratu.

Po 16. stoletju se začno množiti pismeni spomeniki, ki obenem pričajo, da je struktura jezika že izdelana v svoji današnji podobi (postpozitivni člen, izguba končniške deklinacije, posebna graduacija in izguba nedoločnika). Iz 1637. leta datira Kruševsko pismo, ki so ga 1909. leta našli na smetišču pred neko turško hišo v Prilepu. Jezikovna analiza tega pisma kaže, da končniška sklanjatev v tem času še ni popolnoma izginila. V 17. stoletju so se iz Grčije razširili v Makedonijo in Bolgarijo damaskini, v katerih so močno vidni sledovi ljudskega jezika, čeprav je osnova knjižnega jezika še vedno cerkvenoslovanska. Rahlo približevanje ljudskemu jeziku je pod turško okupacijo razumljiv pojav. Cerkev, pod »narodnimi« vladarji izrazito fevdalno-aristokratska ustanova, se je pod tujevernim okupatorjem mogla nasloniti samo na ljudstvo. Da se jezikovno ni povsem zlila z ljudstvom, je branila tradicija. Pomen damaskinov bo mogoče oceniti šele, ko bodo podrobneje raziskani.

V prvi polovici 19. stoletja se pisani spomeniki množijo. Pisatelji Kiril Pejčinović, Joakim Krčovski, Pavel Božigrobski in krznar Jonče Snegar pišejo vsak v svojem narečju, toda z grškim črkopisom, ki je slabo ustrezal glasovnemu sistemu makedonskega jezika, zato so teksti seveda filološko zelo nezanesljivi. S temi pisatelji je končana prva etapa v razvoju modernega knjižnega jezika, obdobje pisanja v narečjih. Ljudski jezik je prodril v knjigo in se v njej utrdil, ni pa dosegel še enotne podobe in tudi cerkvenoslovanski jezikovni vplivi še niso bili eliminirani iz knjižnega jezika, zlasti pri Krčovskem so zelo močni.

Narodni prerod v 2. polovici 19. stoletja se začne z organiziranjem šolstva in s pisci šolskih knjig (Partenija Zografski, Kuzman Šapkarev, Dimitar Makedonski, Venijamin Mačukovski). Uporaba knjižnega jezika v šolstvu je čutila dialektično raznolikost kot veliko oviro. Zato se je ob tem času obravnavalo vprašanje enotnosti knjižnega jezika, predvsem pa vprašanje, ali je makedonščina sploh samostojen jezik ali samo narečje bolgarščine. Zografski se ogreva za sodelovanje z Bolgari, toda knjižna bolgarščina bi po njegovih mislih morala upoštevati tudi zahodnomakedonske jezikovne elemente iz Galičnika. Dimi'trij Miladinov se je kot učenec Zografskega nagibal k bolgarofilski struji, medtem ko je njegov brat Konstantin dosledno pisal struško narečje. Kakor povsod, kjer knjižni jezik ne nastaja v ugodnih političnih in kulturnih razmerah, so se tudi v Makedoniji poleg narodne in bolgarofilske struje rodili razni utopični načrti glede knjižnega jezika. Rajko Žinzifov, ruski učenec in sodelavec Miladinovih, je gradil knjižni jezik iz makedonskih in bolgarskih elementov in ga pretkal s številnimi rusizmi. Panslavist Grigor Prliče je ustvarjal sintetični jezik za vse Slovane iz makedonskih, bolgarskih, srbskih in ruskih elementov na bazi stare cerkvene slovanščine. Zahteval je sintetične sklone, češ da so izrazitejši od analitičnih. S takimi nazori o knjižnem jeziku je naletel na odpor pri Bolgarih in Makedoncih, a ostali Slovani, katerim je svoj knjižni jezik namenil, so ignorirali njegovo utopijo. Šele proti koncu stoletja je narodna misel toliko dozorela, da so kulturni delavci trdno zaupali v moč svoje domače besede in začeli uporabljati ljudski jezik v knjigi. Krste Petkov Misirkov je v svojem delu O makedonskih zadevah (Za makedonskrite raboti) poudaril, da je pravilna podlaga makedonskega knjižnega jezika veleško-prilepsko-bitolsko-ohridsko narečje, čeprav je sam bil po rodu iz egejske Makedonije. Sinteza omenjenih narečij se mu je zdela najpripravnejša in najrazumljivejša vez vsega makedonskega jezikovnega področja, obenem pa makedonščino dovolj ostro diferencira od obeh sosednjih slovanskih jezikov, od bolgarščine in od srbščine. Kot nacionalni individualist je seveda naletel na ostro kritiko bolgarskih jezikoslovcev.

Med obema vojnama je vprašanje knjižnega jezika v vseh treh Makedonijah, v vardarski, egejski in pirinski, naglo dozorevalo. Antimakedonski pritisk in asimilacijske težnje se stopnjujejo, kar izzove srditejši boj za priznanje makedonske jezikovne in narodnostne individualnosti. Ta boj je dobil prvo in močno moralno oporo 1934. leta, ko je KP javno priznala obstoj makedonskega naroda in jezika. Pesniške zbirke pred drugo svetovno vojno so vprašanje knjižnega jezika približale končni rešitvi. Med narodnoosvobodilnim bojem je dokončno dozorela narodnostna ideja, jezik je zaživel polno življenje v propagandnem in drugem tisku. Prevladala so centralna narečja. Ko je po vojni makedonščina postala jezik državne uprave, šolstva, znanosti, izvirne in prevodne literature, je bilo treba samo fiksirati in izpopolniti to, kar je praksa zadnjih let izbrala in potrdila kot najboljše. Uradno je fiksiran črkopis, predpisan pravopis, napisane so gramatike in makedonščina je postala predmet znanstvenega preučevanja domačih in tujih filologov, zlasti angleških, ameriških, nemških in italijanskih.

J. J.